

HET VERSCHIL TUSSEN EEN CORRIGERENDE TIK EN MISHANDELEND STRAFFEN

Pedagogische tik niet per se slecht

Tegenwoordig is iedere vorm van lichamelijk straffen bij wet verboden, ook de corrigerende tik op de billen. Een al te stringent verbod kan kindermishandeling echter juist in de hand werken.

Het lichamelijk bestraffen is eeuwenlang een algemeen geaccepteerd middel bij de opvoeding van kinderen geweest. Evolutie van de kinderpsychologie, toenemende kennis van ouderlijk geweld en groeiende erkenning van de rechten van het kind hebben de laatste decennia bijgedragen aan de afkeuring van lichamelijk bestraffen. Dit wordt nu als kindermishandeling of ten minste als een risicofactor hiervoor beschouwd. In 1979 was Zweden het eerste land dat ouders en opvoeders alle vormen van lichamelijk bestraffen van kinderen expliciet bij wet verbood. De meeste westerse landen hebben inmiddels soortgelijke wetten aangenomen. In Nederland is de wet in 2007 gewijzigd. Er staat nu dat ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of een vernederende behandeling mogen gebruiken bij de opvoeding van hun kind.¹ Er wordt alleen niet precies gedefinieerd wanneer hiervan sprake is. Criteria zouden nog volgen, om te kunnen bepalen wanneer kinderbescher-

mingsmaatregelen nodig zijn. Dat is nog niet gebeurd, maar inmiddels is de gangbare mening dat de pedagogische tik een vorm van lichamelijk bestraffen is die onder deze wet valt en dus schadelijk is voor het kind.

Onmacht

Vanaf de jaren zestig is veel onderzoek gedaan naar welke ouders welke kinderen in welke situaties mishandelen. Ouders die onmachtig zijn om adequaat te reageren op ongewenst gedrag van hun kind bleken een verhoogd risico te vormen; stressvolle levenssituaties kunnen hiertoe bijdragen. Het kind met pijn straffen als opvoedmethode werd steeds meer als een bewijs van onmacht beschouwd en daarmee als een vorm van kindermishandeling.

Verschillende studies tonen aan dat lijfstraffen weliswaar op korte termijn het gewenste effect hebben, maar dat het kind zich het gewenste gedrag niet eigen maakt. Wel leert het kind dat geweld een oplossing is voor conflicten met anderen en kan het fysiek agressief gedrag ontwikkelen.^{2,3} Deze agressieve kinderen vertonen later een hoger risico op alcohol- en drugsmisbruik, ongelukken, delinquentie, depressie, suïcidepogingen, partner- en kindermishandeling.^{4,5} In de strijd tegen kindermishandeling kregen deze studies veel aandacht en hebben ze de publieke opinie beïnvloed; alle vormen van lichamelijk bestraffen, inclusief de pedagogische tik, worden nu afgekeurd.

Schade

De strekking van de wet en de dagelijkse praktijk lopen echter sterk uiteen. Veel ouders geven hun jonge kinderen nog steeds een tik op billen of ledematen als ze zich misdragen of gevaarlijk bezig zijn en niet gehoorzamen. Vaak zijn deze ouders zelf zo opgevoed en vinden ze dat ze er geen schade van hebben ondervonden. Maar de voorlichting dat het schadelijk is voor hun kind, kan hen onzeker maken. Studies in westerse landen laten zien dat een meerderheid van de jonge ouders (tot 77%) aangeeft hun jonge kind wel eens een corrigerende tik te geven.⁶ In Nederland zijn hierover geen studies gepubliceerd, maar het lijkt onwaarschijnlijk dat dit hier anders zou zijn.

De wet en de
dagelijkse praktijk
lopen sterk uiteen

De conclusie die uit de vroegste studies werd getrokken dat elk lichamelijk bestraffen van kinderen negatieve gevolgen voor het kind heeft, blijkt door *selection bias* en *residual confounding* van deze studies niet houdbaar. De leeftijden en initiële kenmerken van de kinderen, de redenen die tot de interventies leidden,

Verschillen pedagogische tik en kindermishandeling

	pedagogische tik	kindermishandeling
handeling	één of twee klappen op de broek of ledematen met blote open hand	meppen, slaan op hoofd, stompen met of zonder voorwerp, schoppen, bijten
intentie	training: om gedrag te veranderen	geweld: om pijn te doen, verwonden
attitude	overwogen, liefhebben, bezorgdheid	impulsief, boosheid, onmacht
effecten	mild discomfort, gedragsverandering	zichtbaar aan huid, blauwe plek, letsel

maar ook de gezinssituaties werden niet meegewogen. Bovendien werd in deze studies onvoldoende onderscheid gemaakt tussen de verschillende vormen van lichamelijke bestraffing, zoals een tik op billen of ledematen, tuchtigen of het zich met fysiek geweld op het kind afreageren.⁷

Positieve effecten

Later opgezette studies, die wel onderscheid maakten tussen de verschillende vormen van lichamelijk straffen en de verschillende ontwikkelingsfasen van het kind, toonden bij kinderen tussen 2 en 6 jaar oud juist positieve effecten aan van een pedagogische tik op billen of ledematen, vooral als dit het uitvoeren van een andere disciplinerende maatregel ondersteunde. Deze kinderen waren minder agressief en ongehoorzaam en hadden in de adolescentie minder schooluitval en betere schoolresultaten.^{8,9} Echter bij kinderen jonger dan 2 en ouder dan 6 jaar werden deze positieve effecten niet gevonden. Deze kinderen vertoonden juist toegenomen agressief en antisociaal gedrag.^{10,11}

De mening dat elke vorm van lichamelijk disciplineren in elke ontwikkelingsfase schadelijk voor het kind is, wordt dan ook niet meer algemeen gedeeld. In de populaire pers laait de discussie hierover af en toe op en worden er Kamervragen gesteld als een dominee op grond van het Oude Testament lijfstraffen probeert te verdedigen.

Dergelijke discussies verplaatsen zich de laatste jaren van de schadelijke effecten voor het kind steeds meer naar de

rechten van het kind.¹² Tot deze kinderrechten behoren echter niet alleen het recht om tegen mishandeling te worden beschermd, maar ook het recht om geleerd te hebben zich aan te passen aan de sociale regels en grenzen. Hiertoe moeten ouders over disciplinerende methodes beschikken, niet zozeer als middel tot tucht, maar als middel waarmee kinderen gemakkelijker kunnen leven en waarmee ze aansluiting bij anderen kunnen vinden.¹³

Ontwikkelingsfase

Een kind leert door de reactie van de omgeving op zijn gedrag. De ouderlijke aandacht heeft hierbij een sterke bekrachtigende werking, zowel in positieve als negatieve richting. Ouders beïnvloeden het kind door in te stemmen met gewenst gedrag, door goedkeuren, prijzen of belonen. En door ongewenst gedrag af te keuren, te negeren, te bestraffen met

woord en gebaar of het kind met een time-out even uit een ongewenste situatie te halen.

De ontwikkelingsfase van dreumes, peuter, kleuter en schoolkind bepaalt de middelen die ouders bij het disciplineren gebruiken. Zolang een kind een verbale uitleg waarom iets niet mag of een waarschuwing nog niet kan begrijpen, maken ouders vaak gebruik van stemverheffing, een strenger gezicht opzetten of het opsteken van de wijsvinger. Als dezelfde tactiek vaak wordt gebruikt kan het zijn uitwerking echter verliezen. In dit geval zou een pedagogische tik een ondersteunend conditioneringsmiddel kunnen zijn.

Zoals een pedagogisch verheffen van de stem kan overgaan in schreeuwen en schelden en een time-out in eenzame opsluiting, kan een pedagogische tik overgaan in het toedienen van letsel. Dit suggereert dat er een hellend vlak bestaat

EEN PEDAGOGISCHE TIK

- veroorzaakt weinig pijn;
- is gecontroleerd, niet impulsief en niet uit boosheid;
- wordt alleen gebruikt bij kinderen van 2 tot 6 jaar en daarna niet meer;
- wordt altijd gevolgd door uitleg waarom;
- vindt alleen plaats in de privérelatie tussen ouder en kind;
- is alleen gemotiveerd door kindgerichte zorg en niet door oudergerichte zorg;
- wordt gebruikt na een waarschuwing, om een opdracht of time-out te bekrachtigen;
- wordt niet geïntensiveerd als deze niet werkt.

WORST

De NHG-Standaarden hebben absoluut bijgedragen aan de kwaliteitsverbetering van de huisarts. Evenals het kwaliteitskeurmerk dat de NHG heeft opgesteld, waar huisartsen voor kunnen kiezen. Het kost hen weliswaar veel tijd en geld, maar vooruit. De mondigheid van de patiënt heeft bijgedragen aan verbetering van de communicatieve vaardigheden van de huisarts. De media, gevoed door de politiek en al dan niet op winst beluste innoverende artsen, hebben een twijfelachtiger invloed. Een nog dubieuzere invloed heeft de farmaceutische industrie, met name op de kwaliteit van het voorschrijfgedrag. Nieuw is immers wel duurder maar zelden beter. Ten slotte de rol van de zorgverzekeraars die zo hun eigen ideeën hebben over kwaliteitsverbetering. En dat is hard nodig, want de NHG die kwaliteitseisen opstelt voor de eigen beroepsgroep is dan een slager die zijn eigen vlees keurt. Dus kwam de zorgverzekeraar met bijvoorbeeld de Praktijk Plus Module. Een NHG-keurmerk in een ander jasje. Veel herhaling van net iets andere bureaucratische rompslomp voor een paar euro per patiënt. En inmiddels wordt de hebzuchtige huisarts de volgende worst voorgehouden: de (pre) GEZ (Geïntegreerde EerstelijnsZorg) en de GEZ voor gevorderden... De verzekeraar zal toch begrijpen dat al deze bureaucratie ten koste gaat van de patiëntenzorg. Of doet de huisarts al die invuloefeningen in zijn vrije tijd? De patiënt is de dupe en de verleiding voor de huisarts om mee te doen aan de steeds nieuwe projecten (te?) groot. Uiteindelijk leidt dit tot kwaliteitsvermindering. Maar de zorgverzekeraar wint, want die verdeelt en heerst. Zolang de geldkraan openstaat, klaagt geen huisarts.

Jos van Bommel

De tik moet niet het meest gehanteerde opvoedmiddel zijn

waarbij een lichte vorm geleidelijk overgaat in een zware, maar dat is niet juist. Er is altijd een duidelijke cesuur tussen de pedagogische tik en mishandelend straffen. Zo is er ook een duidelijke cesuur tussen knuffelen en incest. Niemand zal uit angst voor incest ouders verbieden hun kind te knuffelen, terwijl ook daar net zo goed risicofactoren voor bestaan.

Niet kortwieken

Buiten het morele principe dat niemand het recht heeft een ander en zeker geen kind te slaan, is de conclusie dat ouders in de opvoeding van jonge kinderen niet gekortwiekt mogen worden door hen de pedagogische tik te verbieden. Disciplineerende methoden zoals uitleggen waarom, waarschuwen voor, reprimande nadat, en een time-out om een situatie te doorbreken, zijn meestal voldoende effectieve methoden om jonge kinderen duidelijk te maken waar de grenzen liggen. Maar soms is dat niet voldoende.¹⁴

Een meta-analyse die de resultaten van een tik op de broek of ledematen en alle andere disciplinerende tactieken vergeleek, toont aan dat dit conditioneringsmiddel bij kinderen van 2 tot 6 jaar door liefhebbende ouders doeltreffend kan zijn. Het moet alleen niet het enige of meest gehanteerde middel zijn.¹⁵ Als de cognitieve ontwikkeling van het kind zo ver gevorderd is dat het verbale uitleg en waarschuwing goed begrijpt, heeft een corrigerende tik geen enkel doel meer en ervaren oudere kinderen het als vernederend. Ongewenst gedrag neemt dan juist toe.¹⁰

Conditionering

Artsen worden regelmatig geconfronteerd met ouders die moeite hebben om goed met het oppositioneel gedrag van hun jonge kind om te gaan. Van professionals mag verwacht worden dat zij zich duidelijk en consistent baseren op evidencebased wetenschap.

Tijdens de Annual Convention of the American Psychological Association van 2001 zijn voorwaarden gepresenteerd waaraan de pedagogische tik moet voldoen om niet-mishandelend te zijn (zie *kader*).¹⁶ The American College of Pediatricians heeft in 2007 richtlijnen opgesteld en de pedagogische tik gedefinieerd als lichamelijk niet-beschadigend, met de bedoeling om gedrag te sturen en toegediend met de open hand op billen of ledematen (zie *tabel*).¹⁷ De pedagogische tik wordt dan ook niet als een vorm van lichamelijk bestraffen gezien, maar als een sterk conditioneringsmiddel.

Met de beste intenties om kindermishandeling te bestrijden, beschikken jonge ouders door het verbieden van alle vormen van lichamelijk disciplineren over minder opvoedingsvariëaties. Als ouders zich aan dit verbod proberen te houden, kan het risico van opvoedingsonmacht toenemen. Hierdoor kunnen situaties onbeheersbaar worden met kindermishandeling juist als gevolg. Dat kan nooit de bedoeling van onze wetgever zijn geweest in 2007. ■

contact

rjbkkrf@gmail.com
cc: redactie@medischcontact.nl

Geen belangenverstrengeling gemeld

web

De voetnoten vindt u bij dit artikel via medischcontact.nl/artikelen.

gratis nascholing

De gratis nascholing over kindermishandeling vindt u onder dit artikel op medischcontact.nl.